

BİR CEZA OLARAK KÜTÜPHANE

Z

P

ANDEMİ sürecinde çokça konuşulan olaylardan biri de Sakarya Valiliğinin maske takmayan şahıslara kitap okuma cezası vermesiydi.

Basından ve halktan tepki alan bu uygulama aslında münferit bir olay değildi. Türkiye’de bir süredir, bir yıldan az hapis cezaları 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu kapsamında “kütüphanede kitap okuma”ya çevrilebiliyor. İlk örneğini 2006 yılında Erzurum’da gördüğümüz bu cezayı hakimler yukarıda bahsi geçen kanunun alt maddelerindeki “18 yaşından küçük olan hükümlülerin, bir meslek veya sanat edinmelerini sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkanı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmesine, mahkemece karar verilebilir” hükmüne dayandırıyorlar.

Meselenin hukukî olduğu kadar, sosyolojik, psikolojik ve hatta pedagojik boyutları var. Bazılarını ‘kitap’ ve ‘ceza’ kelimelerinin yanyana gelmesi bile rahatsız ederken, olumlu sonuçlanan vakalardan hareketle bu uygulamayı destekleyenler de var. Üstelik hukuk camiası da bu konuda ikiye bölünmüş durumda. Bu uygulamanın başka ülkelerde de örnekleri var ve benzer tartışmalara oralarda da rastlamak mümkün.

Gazetelerin köşe yazarları genellikle bu ceza biçimine olumsuz yaklaşıyor. Kitap okuma cezası diye bir ceza olamayacağı, çocuklar üzerinde bu cezalandırma yönteminin okumaya özendirici değil caydırıcı bir etki yapacağı¹ türünden görüşlere basında sıkça rastlanabiliyor. Ama ya gerçekten işe yarıyorsa? Bu şekilde ellerine ilk defa kitap alan çocuklar ya okumayı severlerse? Ya zoraki okunan bu kitaplar kötü bir çevrenin, kötü arkadaşların kurbanı olan gençlerden en azından birine umut ışığı oluyorsa?

ÖRNEK VAKALAR

Traji-komik bir biçimde, bu cezaya ‘uğratılan’ bir vatandaşın, cezasını çektikten sonra “Allah düşmanıma böyle ceza vermesin. Keşke adam gibi ceza verselerdi de delikanlı gibi çekip çıksaydım, şimdi kimsenin yüzüne bakamaz oldum.” dediği rivayet ediliyor. Fakat bu cezanın mahkumun üzerinde uyandırdığı etkiden dolayı “süper ceza” olarak nitelendiğine, cezayı veren hakimın takdir edildiğine, öngördüğü cezanın normal cezadan ağır geldiği için sonrasında daha caydırıcı etkisi olacağına dair yorumlara şahit oluyoruz.²

Kitap okuma cezası bazen mahkum üzerinde şaşkınlık uyandırabiliyor. Kahra-

manmaraş’ın Türkoğlu ilçesinde, öğrencilerle kavga eden bir gence hakim, MEB tarafından tavsiye edilen 100 Temel Eser’den en az üçünü polis gözetiminde okuma cezası vermiş. Şaşkınlık yaşayan mahkum Halk Kütüphanesinden aldığı Mehmet Âkif’in *Safahat* adlı kitabını Emniyet Amirliğinin bahçesinde polis gözetiminde okuyarak cezasını çekmeye başlamış ve şunları söylemiş: “Kitap okuduğumu söyleyemem. İlk olarak *Safahat*’ı tercih ettim ve 60 sayfasını okudum. Kitap okumak sahiden güzelmiş. Kim bilir belki de bana verilen bu ceza sayesinde kitap okuma alışkanlığı kazanırım. Sanırım en geç 45 günde cezamı tamamlayacağım.”³

Peki bu tür bir ceza zaten kitap okuma alışkanlığı olan birine verildiğinde ne olur? Bu soruya cevap teşkil edebilecek örnek bir vaka da basına yansımıştır: Bir arkadaşıyla tartışması sonucu aldığı kamu hizmeti cezasının rahatsızlığı sebebiyle ağır görüldüğünü ve kitap okuma cezasına çevrildiğini belirten mahkum şöyle diyor: “5 aylık bir ceza ve ayda bir kitap olmak üzere 5 kitap okuma cezası aldım. Benim için iyi bir şey oldu. Uzun yıllar gazete bayiliği yaptığım için kitap okuma alışkanlığım var. Çok rahatlıkla, seve seve yapıyorum. Kitapları kendim seçiyorum.

KÜTÜPHANEYE ÇEVİRİLEN CEZAEVİ

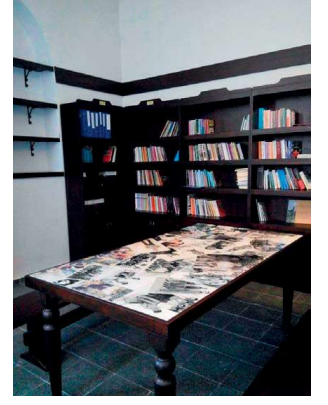
Gaziantep'in İslahiye ilçesinde 1958'de kurulan ve 2400 metrekare alan üstünde 40 kişi kapasiteli 4 koşuştan oluşan A-2 Tipi Kapalı Ceza İnfaz Kurumu 2019'da kapatıldı. Bina, Adalet Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığının destekleri, Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü'nün yönlendirmesi ve Bali Ailesinin katkılarıyla kütüphaneye çevrildi.

Açılış töreninde Bali ailesi adına konuşan Türkiye İş Bankası Genel Müdürü Adnan Bali, kendisinin ve kardeşlerinin çocukluğunun, annesi merhume Sabiha Bali'nin de ömrünün büyük bölümünün

geçtiği evlerinin yanında bulunan cezaevinin kütüphane olarak hizmet vermesiyle ilgili duygularını şöyle dile getirdi: "Çocukluğumda küçük bir kasaba olan İslahiye'de, bizleri okutmak için sınırlı imkanlarıyla elinden geleni fazlasıyla yapan annemiz, mahallede tek olması nedeniyle kütüphane olarak bilinen kitaplığımızı, okuma sevgisi aşılabilmek için mahalledeki bütün çocuklara açacak kadar ufku geniş bir insandı. Annemizin adını ve hatırasını, vefatının birinci yılında açılışını yaptığımız ve annemle birlikte babamın da adının verildiği 'İslahiye Sabiha-Aziz Bali İlçe Halk

Kütüphanesinde yaşatacak olmanın hüznünlü mutluluğunu yaşıyoruz. Nice acılı hayatlara şahit olan binanın, gerekli onarım ve tefrişinin ailemizce üstlenilmesinin ardından bir ilçe halk kütüphanesine dönüştürülmesinin bizler için anlamı derin, kıymeti büyüktür. Kütüphaneden olabildiğince çok öğrencimizin ve kitapseverin faydalanmasını ümit ediyoruz."

İslahiye Sabiha-Aziz Bali İlçe Halk Kütüphanesinde bina hafızasını korumak amacıyla koşuştardan biri muhafaza edildi. Binada okuma odaları, toplantı odaları ve bilgisayar odası bulunuyor.

MÜZEYE ÇEVİRİLEN CEZAEVİ

Ankara'nın Altındağ ilçesinde 1925'te hizmet vermeye başlayan Ulucanlar Cezaevi 2006'da kapatıldı ve 2011'de müze olarak açıldı. Müzede oluşturulan kütüphanede ve koşuhalde, mahkumların okumasına izin verilmiş kitaplar sergileniyor. Bu kitapların özelliği, bir zamanlar burada yatmış çoğu ünlü siyasetçi, yazar, şair vb. zatlara ait olması. Bazen üzerlerinde mahkumun adı veya imzası göze çarpıyor. Ortadaki camekan masada ise mahkumlara ait fotoğraflar var.

Ben zaten ömür boyu kitap okuyacağım. Bazen gereksiz cezalar vermektense böyle cezalar uygulanması güzel. En azından insanlarımız kitap okuma alışkanlığı elde ederler."⁴

Konya'nın Seydişehir ilçesinde arkadaşına suç teşkil edecek bir şaka yaptığı için mahkeme tarafından 1 ay kitap okuma cezası verilmesi sonucunda mahkum, cezasını günde 2 saat kitap okuyarak geçirmiş, ardından okuduğu kitabın özetini de hakime anlatmış. Bu vakada mahkum cezasını, her gün aynı saatte geldiği Halk Kütüphanesinde kitap okuyarak çekmiş. Okuduğu kitapların özetini yazarak çıkarmazsa aklında kalmadığını söyleyen mahkum, "Yaptığım şaka bana pahalıya patladı"⁵ şeklinde konuşmuş.

İzmir'in Bayındır ilçesinde eşine şiddet uygulayan bir kişi, üç ay süreyle haftada bir saat "insan haklarına saygılı olunması" konularını işleyen kitapları okuma cezası almış ve cezasını Bayındır Halk Kütüphanesinde çekmiş. Mahkemenin aldığı kararda ayrıca ceza bitiminde kütüphane memurunun gözetiminde özet çıkarması ve bu özet kabul edildiği takdirde davasının düşeceği de öngörülmüş. Mahkum "Bu kitapları okuduğumda, insanlara karşı sevgi ve saygıyı duymayı, aynı şekilde eşine saygı

ve sevgi verdiğinde karşılık aldığını öğrendim. Eşi ile arasında tartışma olanların bu tür kitapları okumasını tavsiye ederim. Bu kitapları okuduktan sonra, eşimle aramızda bir şey olmadı" demiş.

Aynı ilçede alkollü araç kullanan bir kişi de cezasını denetimli serbestlik uygulamasıyla kitap okuyarak ödemiş. Üç ay boyunca Halk Kütüphanesine gelerek alkollü araç kullanmakla ve alkolün zararlarıyla ilgili kitap okuyarak özet çıkaran mahkum için de, özeti kabul gördükten sonra para cezası ödemeyeceği ve bu şekilde cezasını çekmiş olacağı öngörülmüş. Mahkum yasayı şöyle değerlendiriyor: "Bu çok güzel bir yasa. Bundan sonra alkollü araç kullanmayacağım, çok pişmanım."⁶

Sakarya'da yine eşini darp ederek yaralayan bir kocaya mahkemece, haftada bir gün kütüphaneye giderek şiddetin insanlar üzerindeki olumsuz etkileri hakkında bilgiler içeren kitap okuma cezası verilmiş.⁷

Örnekler artırılabilir.

**

Kitabın bir ceza konusu yapılması tepkilere konu olsa da mahkemelerin kitap okuma cezasını benimsediği anlaşılıyor. Mahkumların da —bazen kütüphanelerde çekilen— bu cezadan genellikle memnun oldukları ve üzerlerinde olumlu bir etki

uyandırdığını ifade ettikleri basında yer alan haberlerden görülebiliyor.

Öte yandan, Türk Kütüphaneciler Derneği adına başkan Ali Fuat Kartal, "trafik suçu, halkın huzurunu bozma, kadına şiddet gibi suçlardan mahkum olanlara denetimli serbestlik çerçevesinde verilen "belli bir kütüphanede, belli bir süre zarfında kitap okuma" cezasının toplumda kitap okumanın ceza olarak algılanmasını yolaçtığını, bu yanıltan dönülmesi gerektiğini söylüyor."⁸

Adli cezaların kütüphanede kitap okuma cezasına dönüştürülmesi konusu, kamuoyunun görüş birliğine varamadığı ve bir süre daha ihtilafın devam edeceği bir konu olarak görünüyor. Vakaların artmasıyla zaman içinde yapılacak kâr-zarar hesabı terazideki dengeyi değiştirebilir. **Z**

NOTLAR

- 1 Özyay Şendir, "Kitap okuma cezası mı?", *Milliyet*, 13 Eylül 2020.
- 2 01.11.2003 21:33 rahatsız (ekşi sözlük)
- 3 www.bbyhaber.com/bby/2010/02/25/5-ay-kitap-okuma-cezasına-carptirildi (erişim: 20.11.2020).
- 4 Aynı site.
- 5 Aynı site.
- 6 Aynı site.
- 7 Aynı site.
- 8 "Kütüphaneciler, Hakimlerin 'Kitap Okuma Cezasına Tepki Gösterdi', BBY Haber 08/03/2013.